

Utdrag från boken *Vad vill vi ha för slags samhälle?* (sid 17-19)

...

Vad menas med kapitalism?

Skulle vi fråga första bästa vi möter på gatan vad han eller hon menar med kapitalism, skulle antagligen svaret bli: Ja det är väl motsatsen till socialism. Det är ingen dålig definition, den antyder att begreppet kapitalism har något med ägandet att göra. Och så är det.

En ekonom-historiker skulle förmodligen säga att kapitalismen ersatte merkantilismen, att det var det samhälle som växte fram i England under 1800-talets första decennier med kapitalägarna – kapitalisterna – som nyckelaktörer. Kapitalisterna var personer som av någon anledning hade pengar som de inte behövde för sin dag-till-dag-överlevnad och som de använde för att investera och ta ekonomiska risker i ett företag av något slag. Med andra ord hade de tillgång till kapital under en tid när just kapital, och särskilt riskkapital, var den verkliga nyckeltillgången för det framväxande industrisamhället. Konsekvensen blev att kapitalisterna kom att *äga* företagen, de fick alltså det som vi idag kallar det residuala kontraktet. Det ger ägaren tre rättigheter – rätten till överskottet, residualen, när alla andra intressenter, inklusive de anställda, fått sitt, rätten att leda verksamheten respektive rätten att sälja denna äganderätt, kort sagt sälja sitt företag.

Kapitalisterna kom på det här sättet att äga det realkapital och annat kapital som behövdes för industriell produktion och utan kapital ingen tillväxt i ekonomin, alltså blev de viktiga och fick makt, först ägarmakt över företagen, i andra steget också politisk makt. Historikern skulle emellertid tillägga att renodlad kapitalism, ett samhälle där kapitalägarna har både den ekonomiska och politiska makten, har vi aldrig haft i något samhälle. Det närmaste vi skulle ha varit kapitalism i denna mening skulle ha varit i England under några decennier kring 1800-talets mitt och fram till 1870-80, det var ungefär vid den senare tidpunkten som nattvaktarstaten i England hade kompletterats med statliga regleringar och ingrepp i sådan omfattning att kapitalisternas ekonomiska makt var kringskuren och deras politiska makt delad med andra samhällsgrupper. Skulle vi då ha mött en socialist av den gamla skolan, skulle han ha sagt att kapitalismen är det samhälle vi har men inte vill ha.

Den moderna kapitalismen består av två, hårt sammanflätade, sfärer. Dels den ekonomiska sfären i meningen marknaden eller marknadsekonomin med i allt väsentligt privatägda företag. Dels den politiska sfären som "producerar" den uppsättning av spelregler, de flesta i form av lagar, förordningar, som är själva grunden för en fungerande kapitalism. Den politiska sfären tar genom skatteuttag också hand om en del av företagets förädlingsvärde.

Om vi skall använda begreppet kapitalism för dagens samhälle? Ja, det tycker jag är fullt rimligt eftersom det mest kännetecknande för kapitalismen, att kapitalet har det residuala kontraktet i företaget, gäller fortfarande.

För att sammanfatta. Kapitalism är det samhällssystem där den dominerande delen av produktionen sker i ett marknadssystem i privat ägda företag där kapitalet ensam har det residuala kontraktet. Kapitalismen i det moderna västerländska samhället kompletteras av en högt utvecklad politisk sfär.

Kapitalism som begrepp är inte mer entydigt än så. Någon har lyckats hitta 111 definitioner på ordet vilket kanske kan tolkas som att "älskat barn har många namn". Det var dessutom 1927 som den listan gjordes upp. Denna udda uppgift lämnar Peter Koslowski i sin fascinerande uppsats *Ethics of Capitalism*.

Litteratur:

Koslowski, P., 1996, *Ethics of Capitalism and Critique of Sociobiology*, Springer, Hannover;

Publicerad på bloggen: april 2009

...